

SURİYELİ GÖÇMENLERİN GİRİŞİMCİ OLMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: HATAY İLİ ÖRNEĞİ¹

THE FACTORS AFFECTING OF THE SYRIAN IMMIGRANTS TO BECOME ENTREPRENEUR: THE CASE OF HATAY PROVINCE

Gökhan ÖZKUL² - Sevdagül DENGİZ³

Geliş Tarihi: 12.10.2018

Kabul Tarihi: 09.11.2018

Özet

Ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin bir ülkeden başka bir ülkeye gitme veya taşınma işi olarak tanımlanan göç olgusu hem menşei ülkelerde hem de evsahibi ülkelerinde ekonomik ve sosyal birçok etkiler yaratmaktadır. Göçmenlerin girişimcilik faaliyetleri bu etkilerin doğmasında etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda doğduğu ya da vatandaşı olduğu ülke dışında, bir başka ülkeye yerleşip girişimde bulunanlara göçmen girişimci denilmektedir. Göçmen girişimcilik, girişimcilik faaliyetlerinin göç edilen ülkede gerçekleştirilmesi ve ekonomik ve sosyal değerini göçmenler eliyle ortaya çıkarılması sürecidir. 2011 yılından itibaren Suriye’de yaşanan iç karışıklık sonucu Türkiye’ye üç buçuk milyonu aşkın mülteci göç etmiş durumdadır. Bu mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri de Hatay ilidir. Hatay ilinde 2017 yılı rakamlarına göre 457.106 Suriyeli göçmen yaşamaktadır. Bu göçmenlerin bir kısmı kendi çaplarında küçükte olsa girişimcilik faaliyetlerinde bulunarak geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Hatay ilinde Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörler logit modeliyle incelenmiştir. 400 Suriyeli göçmen üzerine yapılan anket bulgularına göre Suriyeli göçmenlerin girişimci olmasında göçmenlerin medeni durumunun, mesleki tecrübesinin, iş kurma tecrübesinin, anne/babasının iş kurma tecrübesinin, aylık gelirin ve Hatay’da yaşama süresinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Göçmen Girişimcilik, Suriyeli Göçmenler, Logit Modeli.

Jel Kodları: F22, L26, O15.

Abstract

The concept of migration, which is defined as the work of individuals moving from one country to another country for economic, social or political reasons, has many economic and social effects both in origin countries and host countries. The entrepreneurship activities of immigrants is one of the most important factors that influence these effects. In this connection, it is called immigrant entrepreneurship that settle

¹ Bu çalışma Dr.Öğr.Üyesi Gökhan ÖZKUL danışmanlığında Sevdagül DENGİZ tarafından hazırlanan “Göç Hareketlerinin Girişimcilik Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi: Hatay İli Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Dr.Öğr.Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, gokhanozkul@sdu.edu.tr

³ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, sevdaguldengiz@gmail.com

into a different country and start an enterprise apart from their homeland or citizenship country. Immigrant entrepreneurship is the period in which entrepreneurial activities are carried out in the country of immigration, and that the economic and social value is revealed by the immigrants. As a result of internal disturbance since 2011, more than 3.5 million refugees have come to Turkey from Syria. Hatay province is one of the regions where these refugees live intensely. In Hatay province, 457.106 Syrian immigrants live according to the figures of the year 2017. Some of these immigrants are trying to provide their livelihood by carrying out even if entrepreneurship activities in small scale. In this context, the factors affecting of the Syrian immigrants to become entrepreneur have been examined by the logit model in the study. According to survey findings on 400 Syrian immigrants, it has been concluded that the entrepreneurs' marital status, professional experience, business experience, their monthly income and the life expectancy in Hatay are effective in the Syrian immigrants to become entrepreneur.

Keywords: Immigration, Immigrant, Immigrant Entrepreneurship, Syrian Immigrants, Logit Model.

Jel Codes: F22, L26, O15.

1. GİRİŞ

Göç, ekonomik, siyasi veya toplumsal sebeplerle bireylerin veya toplumların, bir zaman dilimi içerisinde yaşadıkları yerleşim yerinden başka yerleşim yerine veya bir ülkeden başka bir ülkeye yer değiştirme işi olarak tanımlanabilir (Koçak ve Terzi, 2012: 164, Çetin 2008). İnsanlık tarihinin başlangıcından beri var olan göç hareketliliği günümüzde 2. Dünya savaşından beri en yoğun zamanını yaşamaktadır (Taştan vd., 2016: 17; Yılmaz, 2014: 1686; Köse, 2017: 3-4). Dünyada bu göç hareketliliğinin oluşmasını sağlayan ise bazı temel nedenler vardır. Bunlardan ilki bireylerin iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göç süreci olarak tanımlanan sosyo-ekonomik nedenlerdir. İkincisi ise daha iyi imkânlar, yüksek ücretler ve iyi bir refah imkânının yanı sıra gittikleri bölgelerin veya ülkelerin etnik farklılıklarının neden olduğu ayrımcılık, siyasi istikrarsızlık, rejim değişiklikleri ve vatandaş mübadele politikaları gibi siyasi ve sosyo kültürel nedenlerdir. Üçüncü bir neden ise iç savaş, baskı, iç karışıklık, hayat şartları, güvensizlik ortamı, gelir düzeyinin düşük olması gibi sorunların zemin hazırladığı güvenlik nedenleridir. Dördüncü bir neden ise depremler, volkanik püskürmeler, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, nükleer silahlar ve enerji kaynakları gibi olayların başı çektiği doğal nedenlerdir (Günay vd., 2017: 39-41; Teyyare ve Sayaner, 2017: 431-432).

Nedenleri farketmeksizin dünyanın farklı yerlerinde birçok insan göç etmekte ve bu göç hareketleri ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısını etkilemektedir. Yaşanan bu göç hareketlerinin doğal bir sonucu olarak göç eden bireyler ve toplumlar gittikleri ülkeye kendi kültürlerini ve yeteneklerini de beraberinde götürerek o ülkede yaşamlarını sürdürebilmek için birçok ekonomik faaliyette bulunmakta ve böylece göçmen girişimcilik olgusu ortaya çıkmaktadır. Göçmen girişimcilik kavramı, girişimcilik literatürünün gelişmesine paralel olarak gittikçe daha fazla ilgi çekmeye başlayan bir konu haline gelmiştir. Farklı etnik kökenlere mensup göçmenlerin göç etmiş oldukları ülkelerde çeşitli nedenlerden dolayı kendi işinin sahibi olmaya yönelmeleri birçok araştırmacının dikkatini göçmen girişimcilik konusuna çekmiştir (Çesteneci, 2012: 1).

Girişimcilik literatürü, göçmen girişimciliğinin hem menşei ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınması açısından hem de evsahibi ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınması açısından itici bir güç olduğunu göstermektedir. Göçmenler yapmış oldukları girişimcilik faaliyetleri ile özellikle evsahibi ülkelerde iş yaratma ve inovasyona önemli katkılar sağlayabilmektedir. Bu nedenle göçmenlerin girişimci olmalarını motive eden unsurları bilmek gerekmektedir. Bu bilgi göçmen girişimciliğini teşvik etmek için uygun programların geliştirilmesinde politika yapıcılar açısından da oldukça önemlidir (Turkina ve Thai, 2013: 108).

ABD ve Avrupa'da, göçmenler arasındaki girişimcilik faaliyetleri çok fazla araştırma konusu olmuştur (Yoon, 1995; Tienda ve Raijman, 2004; Mora ve Dávila, 2005; Panayiotopoulos, 2006;

Teixeira vd., 2007; Panayiotopoulos, 2008; Shinnar ve Young, 2008; Baycan Levent ve Nijkamp, 2009; Hart ve Acs, 2011; Kraus ve Werner, 2012; Beckers ve Blumberg, 2013). Dolayısıyla göçmen girişimcilik ile ilgili literatürün çoğunluğu gelişmiş ülkelerdeki duruma odaklanmış olup, gelişmekte olan ülkelerdeki durumu inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır (Marchand ve Katrin, 2004; Rath ve Swagerman, 2011; Shinnar ve Nayır, 2018). Bunun en önemli nedenleri ise gelişmekte olan ülkelere kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin oldukça yüksek olması ve göçmen girişimcilik ile ilgili verilere erişme imkanının sınırlı olmasıdır (Marchand ve Katrin, 2004: 4-5). Bununla birlikte politik, ekonomik ve sosyal etkilerin de sebebiyle az gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere önemli bir göç hareketliliği söz konusudur (Shinnar ve Nayır, 2018: 1). Bu bağlamda Türkiye coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca bu tür göç hareketlerinin merkezi haline gelmiş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır (Arslan vd., 2017: 130). Günümüzde bunun en yakın örneği Suriye’de 2011 yılında yaşanan iç karışıklıkla başlayan savaş sonucu çoğunluğu Türkiye’ye yönelen Suriyeli mülteci akınıdır. Bugün Türkiye’ye gelen yaklaşık üç buçuk milyonu aşkın Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye’deki toplam nüfusun yaklaşık % 4’ünden biraz fazla olan bu rakam ciddi bir ekonomik yük ve ciddi bir insan gücü anlamına gelmektedir (Ersoy Quadir ve Çimen Kabaklı, 2018). Bu iş gücünün ekonomik yapısını ve girişim faaliyetlerini incelemek oldukça önemlidir. Böylelikle ekonomik yapı içerisinde göçmen girişimcilerin katkıları da irdelenebilecektir. Bu da Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisi üzerindeki yükünün nasıl azaltılabileceği sorusuna önemli bir cevap olabilecektir. Bu bağlamda çalışma, Hatay’a yerleşmiş olan Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada özellikle Hatay ilinin seçilmesinin nedeni; Suriye’den gelen göçmenlerin bölgede yoğun yaşaması, araştırmacıların göçmen kitleye kolaylıkla ulaşabilmesi ve bölgede yaşayan halkın hali hazırda Suriye-Türkiye arası ilişkilerde önemli bir konuma sahip olmasıdır. Çalışmada Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörleri incelemek için anket yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda Hatay ilinde yaşayan 200 tane Suriyeli girişimci ve 200 tane Suriyeli işsiz veya serbest meslek sahibi olmayan (girişimci olmayan) göçmen olmak üzere toplam 400 Suriyeli göçmene uygulanan anketler kullanılarak logit analizi yapılmıştır.

Çalışmada mevcut amaç doğrultusunda öncelikle göçmen girişimcilik kavramı ve kapsamı ele alınmıştır. Ardından göçmen girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar incelenmek için literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra ise Hatay ilinde Suriyeli göçmenler üzerine yapılan araştırma bulgularından bahsedilmiştir. Çalışma sonuç ve öneriler bölümüyle son bulmuştur.

2. GÖÇMEN GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE KAPSAMI

Günümüzde girişimcilik kavramı değişimin, gelişimin ve inovasyonun gerçek özü ve tetikleyicisi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla girişimcilik ekonomik gelişme ve kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Girişimciliğin bu rolü oynarken ortaya çıkışı çeşitli açılardan farklılık göstermektedir (Top, 2006: 8). Bu bağlamda girişimciliğin ortaya çıkış türlerinden biri de göçmen girişimciliğidir.

Göçmen girişimcilik göç ile ilişkili bir kavramdır. Göç kavramı genel olarak bireylerin ya da toplumsal kümelerin coğrafi anlamda geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmeleridir (Ela Özcan, 2016: 185). Bu yer değiştirme işini gerçekleştiren bireylere göçmen denilmektedir. Bir başka tanımda ise göçmen kavramı, vatandaşı olmuş oldukları ülkeyi, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî vb. bir takım sebeplerden dolayı kendi isteğiyle terk edip, başka bir ülkeye yerleşmek ve yaşamak maksadıyla giden bireyler olarak tanımlanmaktadır (Kayalar ve Yıldız, 2017: 56). Baycan ve Nijkamp ise (2009: 375) göçmenleri doğdukları veya vatandaşı oldukları ülkenin dışında 12 ay veya daha fazla süreliğine olan insanlar şeklinde tanımlamaktadır. Son olarak OECD ise göçmenleri bir coğrafi alanda doğup başka bir ülkeye en azından bir yıl için yerleşen bireyler olarak ifade etmektedir (Aracıoğlu vd. 2016: 52).

Göçmen girişimcilik ise bir ülkede bulunan göçmen tüm gruplar tarafından icra edilen girişimcilik faaliyetleri olarak değerlendirilebilir (Nişancı, 2015: 6). Bir diğer ifadeyle göçmen girişimcilik doğduğu ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka ülkeye yerleşen bireylerin ev sahibi ülkede girişimde bulunmaları sürecidir (Kayalar ve Yıldız, 2017: 56).

Göçle gelen yabancı nüfus, genelde eğitim ve beceri eksikliğine bağlı olarak geldiği bölgelerde en düşük sosyo-ekonomik yapıyı oluşturmaktadır. Söz konusu düşük sosyo-ekonomik durum, etnik grupların işgücü piyasasında kendilerine yer edinmemelerine ve serbest meslek sahibi olma yönünde arayışa girmelerine neden olmaktadır. Serbest meslek sahibi olma yönündeki bu eğilim göçmen girişimcilik ya da etnik girişimcilik olarak adlandırılmaktadır (Baycan Levent, 2006: 406). Dolayısıyla literatürde göçmen girişimcilik ile etnik girişimcilik kavramları çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır (Subanova, 2013: 17; Kayalar ve Yıldız, 2017: 56; Baycan Levent, 2006: 406). Bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılıyor olsa da aralarında ufak farklılıklar söz konusudur. Etnik girişimcilik, ortak ulusal geçmişi veya göç deneyimlerini paylaşan insanlar arasında gerçekleşen bir dizi bağlantı ve düzenli etkileşim biçimlerinin toplamıdır (Volery, 2007: 30). Bu bağlamda, etnik girişimciler ev sahibi ülkede hem oradaki resmi göçmenler hem de kendileriyle aynı kökeni taşıyan ancak resmi göçmen statüsünde bulunmayan kişiler aracılığı ile kendi işlerini kuran kişiler olarak da adlandırılabilirler (Aracıoğlu vd. 2016: 53).

Günümüz dünyasında ekonomik güvensizlik, yüksek işsizlik ve değişen piyasa koşullarında fırsatlar ve istihdam sonuçları da değişmektedir. Bu durum göçmen girişimciliği hem bir araştırma konusu hem de siyaseten ilgilenilen bir olgu haline getirmiştir. Örneğin, Avrupa Komisyonu, Avrupa'daki etnik azınlık işletmelerinin güçlü bir girişimsel kapasite ve potansiyel taşıdığını kabul etmektedir. Yine Kloosterman ve Rath (2003: 68-69) kendi hesabına çalışan göçmenlerin küçük işletmelerin yeniden doğuşunun önemli bir parçası olduğunu önermektedir. Bu bağlamda özellikle gelişmiş ülkelerde göçmenlerin ortalama nüfusa oranla girişimcilik yaratma derecesi genellikle daha yüksektir (Guzy, 2006: 20). Göçmen girişimcilik üzerine yapılan araştırmaların çoğunluğu gelişmiş ülkelerde özellikle de Anglo-Sakson ülkelerinde gerçekleşmekte olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerde göçmen girişimciliğin kapsamı ve gelişimi özellikle de göçmen girişimciler ile yerli girişimciler arasındaki farklar hakkında çok az şey bilinmektedir (McEvoy, 2001: 44).

Göçmen girişimciler üzerine yapılan araştırmalar, göçmen girişimcilerin girişimlerini başlangıçta çeşitli etnik ya da sosyo-kültürel sınıflara ait göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaptığını ve daha çok işgücü piyasasının daha alt kesimlerinde yoğunlaştıklarını göstermektedir (Kloosterman ve Rath, 2003: 44; Waldinger vd., 1990: 357). Bununla birlikte, dahil oldukları pazarlardan giderek daha geniş pazarlara doğru kademeli olarak genişlemeleri de mümkündür (Afewerki, 2015: 13).

Göçmen girişimciliği ile ilgili yapılan araştırmalarda, göçmen girişimlerin ev sahibi ülkedeki tek hayatta kalma yöntemi olduğu düşünülmüş, girişimcilerin hayatta kalabilmek için girişimde bulundukları ön planda tutulmuştur (Waldinger vd., 1990: 358). Ancak Chrysostome (2010: 138) göçmenlerin sadece hedef ülkelerde hayatta kalmak için değil aynı zamanda kendi işletmelerinin sahibi olmak, iyi bir iş fırsatını değerlendirmek ve para kazanarak statü elde etmek için de göçmen girişimci olduğunu belirtmektedir.

Göçmenlerin girişimci olmasının nedenlerini anlamaya çalışırken bazı araştırmacılar, göçmen toplulukların ev sahibi ülkelerinde işgücü piyasası dezavantajına dayalı yüksek bir serbest meslek yaşantısına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır (Waldinger vd., 1990: 359; Sinnya ve Parajuli, 2012: 5). Batı ekonomilerindeki sosyo-ekonomik dinamikler sonucunda, birçok göçmen kendilerini marjinal bir ekonomik pozisyonda bulmuşlar, bu nedenle kendi işine başlamak, çoğu zaman işgücü piyasasında karşılaşılan bazı engel ve dezavantajları atlamak ve aşmak için önemli

bir araç olarak görülmüştür (Waldinger vd., 1990: 360). Bu bağlamda göçmenler, bulundukları ülkedeki ikamet etme ve çalışma izinlerinin yanı sıra kendi ülkelerindeki yetkililerden izin almalarını gerektiren karmaşık bir kurallar ve yönetmelikler seti ile karşı karşıyadır (Hare, 1999: 46). Yine bulundukları ülke dilindeki yetersizlikleri, eğitim yetersizlikleri veya farklı eğitim almaları, işgücü piyasasında talep edilen beceri veya yetenekten yoksun olmaları, iş yerinde ayrımcılığa maruz kalmaları, yükselmelerinin engellenmesi gibi nedenlerden dolayı iş bulma açısından kısıtlamalarla karşı karşıyadırlar (Subanova, 2013: 26).

Waldinger vd., (1990: 362-365)'a göre, etnik girişimciliğin önündeki engeller ve motivasyon, göçmen girişimcilere yönelik kritik başarı veya performans koşullarının belirlenmesine yardımcı olan ana unsurlardır. Farklı araştırmacılar, göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştıkları dezavantajları ele almış olup birçoğu iki faktör üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar genel işgücü piyasasında ayrımcılık nedeniyle istihdam olanakları eksikliği (Waldinger vd., 1990: 366); ve kişisel kaynakların eksikliği, yani ev sahipliği yapan ülke dilinin, eğitimin ve özel becerilerin eksikliğidir (Kloosterman ve Rath, 2003). Bu bulguların sonuçlarına göre, sadece göçmen grupların özelliklerini değil, aynı zamanda faaliyet gösterdikleri bağlamı, yani ev sahibi ülkedeki dışsal unsurları analiz etmeye ihtiyaç duyulmaktadır (Sinnya ve Parajuli, 2012: 5-6).

Light (1972), göçmen girişimciliği teşvik eden faktörleri arz ve talep faktörleri olarak sınıflandırmaktadır. Arz faktörleri, girişimci haline gelen bireylerin nitelik ve becerilerine vurgu yaparken, göçmen girişimcileri etkileyen dış faktörlerin talebin veya yapısal unsurların üzerinde durduğu faktörlerden oluştuğunu savunmaktadır. Dış faktörler, kurumsal ve kamusal politika, işgücü piyasası ayrımcılığının yaygınlığı ve benzerliğini içermektedir (Rath, 2006). Göçmen girişimciliği üzerine yapılan araştırmaların çoğunda, göçmenlerin serbest çalışmasının özgür bir tercih olmaktan çok uyarlanabilir bir strateji olduğu sonucuna varılmıştır (Sinnya ve Parajuli, 2012: 6).

Göçmen girişimciliği konusundaki araştırmaların çoğu, göçmenlerin piyasadaki daha düşük segmentlere odaklanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu segmentler genellikle restoranlar ve küçük mağazalar gibi işletmelerdir. Örneğin, Brøgger ve Wiberg (2006) göçmenlerin daha az eğitim, beceri ve finansal kaynak gerektiren bölümlerde işe başladığını ve aile ve arkadaşlar gibi ortak etnik ağı uzmanlık ve iş anlayışını paylaşmada önemli bir rol oynadığını tespit etmiştir. Hidle vd. (2007), göçmenlerin sadece işgücü piyasasındaki dezavantajları değil, aynı zamanda fırsat arayış faaliyetlerinin bir sonucu olarak işe başladığını öne sürmüştür. Yine, göçmenlerin girişi ile açılan işletmelerin toplam değer yaratmaya katkıda bulunduğu sonucuna varmıştır. Öte yandan Krogstad (2001), göçmen girişiminin başarısının, etnik stratejilerin etkileşimine, egzotik mallara olan talebe ve etnik kaynakların belli bir kentsel/kırsal bağlamda kullanılmasına bağlı olduğunu bulmuştur (Afewerki, 2015: 15).

Göçmenlerin ev sahibi ülkelerinde yaşadığı dezavantajlar göçmen gruplar arasında daha fazla grup birliği ve dayanışma yaratmaktadır. Bu etnik dayanışma hissi, göç eden bir girişiminin göç eden toplulukta varolan kaynak havuzundan çekilmesini sağlamaktadır (Waldinger vd., 1990: 366). Dolayısıyla, göçmen girişimciliğin sosyo-ekonomik faydaları olgunun çeşitli boyutlarına atfedilebilir. Sosyo-kültürel ağlar, çalışan personeli ve finansal sermayeyi çekmek için esnek yollar yaratmaktadır (Wilson ve Portes, 1980: 296).

Göçmen girişimciliğin ana etkisi, diğer göçmen grupları arasında işsizlik durumunun çözümünde oynadığı roldür. Dahası, yerel ekonomilerin canlandırılması için önemli bir potansiyele sahiptir (Afewerki, 2015: 16). Göçmen girişimciliği, toplam işgücü arzında ve yerli iş gücünü sekteye uğratmadan göçmen istihdamda artışa neden olmaktadır (van Delft vd., 1999: 430). Ayrıca van Delft vd. (1999: 431)'ne göre yerel ekonomi için göçmen/etnik girişimciliğin diğer faydaları şunlardır:

- Yabancı göçmen girişimleri büyük taleplerin karşılanmasında etkili olabileceği gibi aynı zamanda piyasada talep de yaratabilir.
- Başarılı göçmen girişimciler genç göçmenlerin rol modelleri olarak hizmet edebilir.
- Başarılı göçmen girişimciler, iki ülke arasında köprü görevi görürken ev sahibi ülke ile menşei ülkeleri arasındaki bağları güçlendirebilir.

Göçmen girişimciliğin karakteristiğini etkileyen çeşitli unsurlar vardır. Bunlardan ilki fırsatlardır. Bir ülkedeki girişimcilik faaliyetleri yerli ve göçmen girişimcilik miktarı, talep tarafındaki fırsat yapıları ile girişimci yetenekleri ve kaynakların veya arz tarafındaki bireysel sermayenin toplamı tarafından belirlenmektedir. Buradaki sorun, yeni doğan göçmen girişimcilerin özel koşullarından dolayı yerli halktan farklı fırsatlar ve kaynaklara daha fazla güvenmeleridir. Kendi hesabına çalışmanın özellikleri, algılanan teşvikler ve engeller belirleyici temel unsurlar durumundadır (Hermes ve Leicht, 2010: 5). Bu bağlamda birçok yaklaşım herkesin etkileşimini hesaba katarak göçmen girişimciliğinin her ülkedeki piyasa yapılarının ve kurumsal düzenlemelerin (yasal kısıtlamalar gibi) etkilerine göre değiştiğini desteklemektedir (Sternberg, 2004: 196-197). Dolayısıyla girişimci olmaya ilişkin genel faktörler göçmenler ve yerliler için aynı etkiye sahip değildir. Razin ve Langlois'a (1996: 703-704) göre ve van Tubergen'in (2005: 709-710) vurguladığı gibi, küçük işletme ekonomisinde birçok fırsat göçmenlere ve yerlilere açıktır.

Bununla birlikte, göçmenler farklı kısıtlamalar yaşamakta ve bu nedenle farklı stratejiler geliştirmektedirler (Waldinger vd., 1990: 375). Sonuç olarak, göçmenlerin yerli insanlara nazaran farklı meslek ve endüstrilerde serbest meslek sahibi olma ihtimali daha yüksek olabilir. Bu nedenle, Razin ve Langlois (1996) ve van Tubergen (2005)'a göre, kendi işsizlik oranlarının ülkeler arasında, göçmenler ve yerliler arasında olduğundan daha fazla olduğunu ve göçmenlerin daha karmaşık bir grupla karşılaştırıldıklarında bu gruptaki farklılıkların artacağını savunmaktadır. Ayrıca göçmenlerin kurduğu işletmelerle ilgili yapılan son araştırmalar, özellikle Avrupa ülkelerinde kurumsal sınır koşullarının, özellikle de bir iş kurmak için gerekli yasal ve vatandaşlık ile ilgili şartların etkisini vurgulamıştır (Kloosterman ve Rath, 2003; Light, 2004).

Göçmen girişimciliğin karakteristiğini etkileyen ikinci unsur meslek ve niteliklerdir. İleri bilgi ve hizmet toplumlarında profesyonel meslekler giderek önem kazanmaktadır. Bu durum özellikle de serbest meslek çalışanları için geçerlidir. Son yıllarda kendini istihdam edenlerin artışı, bilgi teknolojilerinin gelişimi, esneklik ve özellikle mesleki çalışmaların merkezileşmesi ile desteklenmiştir (Verheul vd., 2002: 12-22; Strambach, 2008: 152-154). Göçmenlerin bu gelişime ne derece katıldığı hakkında pek az şey bilinmektedir. Yapılan çalışmalar Avrupa'ya göç edenler içinde profesyonel mesleklerde eğitilmiş girişimcilerin oranının diğerlerine göre nispeten düşük olduğunu belirtmektedir. Nitekim göçmen gruplar ve menşei ülkeleri arasında niteliksel farklılıklar söz konusudur. Buna ek olarak, göçmenler birçok ülkede bilgi yoğun hizmetler alanında bir şirket kurarken kurumsal ve yasal engellerle karşılaşır. Örneğin, göçmenler için bir başka husus, farklı bir ülkede elde edilen vasıfların kabulüdür. Bazen, vatandaşlığın, kendi mesleklerinde nitelikli oldukları serbest meslek sahibi olarak çalışmak için göçmenlerin kurumsal engelleri aşmasının tek yolu olduğu düşünülmektedir. Buna örnek olarak Fransa verilebilir. Fransa'da, vatandaşlığa kavuşma olanağı olmadan birçok profesyonel mesleğe erişim, çok yetenekli göçmenler için reddedilebilmektedir (Kloosterman ve Rath, 2003: 174-175).

Göçmen girişimciliğin karakteristiğini etkileyen üçüncü unsur endüstriyel sektörlere yönlendirmedir. Göçmenlerin çoğunlukla, iş bulmalarının kısıtlı olması ve kendilerine sunulan işlerde yukarı doğru hareket edebilme imkânlarının sınırlı olması nedeniyle serbest meslek sahibi olmaya zorlanmaktadır (Saxenian, 1999: 13-17; Clark ve Drinkwater, 2000: 603-628). Light (2004)'e göre, göçmenler işgücü piyasasına girmekte güçlük çekerler ve daha az beceri sahibi olmaları durumunda iki kat dezavantaj yaşayabilirler. Dolayısıyla serbest meslek arayışına

girerler. Çoğunluk nüfusun veya ev sahibi toplumun üyeleri modern istihdam sektörlerinde kendi hesabına çalışırken, etnik azınlık gruplarının üyeleri daha az cazip olan emek yoğun sektörlerde yoğunlaşmaktadır (Volery, 2007: 32). Bu eşitsizlikler göçmenlerin girişimci olmasına yönelik itici faktörler ve serbest meslek sahibi olma fırsatları olarak görülmektedir (Fairlie ve Lofstrom, 2013: 33-34).

Göçmen girişimciliğin karakteristiğini etkileyen dördüncü unsur modernleşmenin etkileridir. Farklı yaşam tarzlarına sahip gelişmiş kentsel ekonomiler, düşük düzeyli faaliyetlere ve dolayısıyla basit dağıtım ve hane halkı hizmetlerine talep yaratmaktadır (Rekers ve van Kempenm, 1999: 55-56; Kloosterman ve Rath, 2003). Bu anlamda, fırsat yapıları yalnızca etnik enkazlar içinde değil, çoğunluk popülasyonunun ihtiyaçlarını da karşılayan açık piyasada “patlak verme” sonucunda ortaya çıkmaktadır (Waldinger vd., 1990: 80-81). Arz tarafında, göçmenler etnik kaynaklarından (aile üyelerine yardım, ülkelerine ticaret ilişkileri vb.) yararlanmaktadır. Serbest meslek sahibi göçmenler, özellikle düşük erişim engelleri, az gereklilik (sermaye, nitelik) ve yüksek çalışma ve rekabet yoğunluğu ile karakterize edilen sektörlerde, yerli “küçük burjuvazinin” parçalarını tamamlamakta veya yerini almaktadır (Hermes ve Leicht, 2010: 7).

3. GÖÇMEN GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Göçmen girişimcilik ile ilgili literatür incelendiğinde yerli ve yabancı birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Fakat yerli çalışmaların daha çok etnik girişimcilik üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Literatürde öne çıkan yerli ve yabancı bazı çalışmalar kısaca aşağıda özetlenmiştir.

Collins (2003), çalışmasında öncelikle Avustralya'daki göçmen girişimciliğine, mekânsal boyutları kapsayacak şekilde ve değişen makro politikaların etkisinde bakmıştır. Daha sonra göçmen girişimciliği; etnik girişimcilerin eğitim ve öğretim ihtiyaçları, işsiz göçmenleri girişimci olmaya teşvik etmek için tasarlanmış politikalar, etnik girişimcilerle iletişimi geliştirmek için hükümet stratejileri ile ilgili politikalar şeklinde üç temel mikro politika alanından incelemiştir. Çalışmada Avustralya'da göçmen girişimciliğini teşvik etmek için birkaç doğrudan politika girişiminin olduğu sonucuna varılmıştır.

Baycan Levent ve Kundak (2006), çalışmasında İsviçre'deki Türk girişimciliğini; girişimcilerin özellikleri, girişimcilğe yönlendiren faktörler, etkin olunan sektörler, işgücü ve müşteri profilleri ve girişimcilikteki başarı düzeyleri temelinde incelemiştir. 2005 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde faaliyet gösteren 18 Türk girişimcileriyle yapılan görüşmelere sonucunda İsviçre'ye olan Türk göçünün yoğun olarak 1980'lerde gerçekleştiği ve Türk girişimciliğinin de 1990'larda ortaya çıkarak 2000'li yıllarda hızla arttığı bilgisine ulaşılmıştır. Yine kendi işine sahip olmanın girişimcilğe yönlendiren temel motivasyon olduğu, ücretli işlerden girişimcilğe geçişin yaygın olduğu, İsviçre'deki Türk girişimciliğinin sadece kendi etnik grubuna değil, aksine büyük oranda (%84) diğer gruplara hizmet etmekte olduğu, bu yönüyle, İsviçre'deki Türk girişimcilerin etnik 'zincirlerini' kırmakta olduğu ve başarılı bir gelişme gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Vinogradov (2008) çalışmasında Norveç'te göçmen girişimciliği incelemiştir. Çalışma, göçmenlerin ev sahibi ülkenin ulusal kültürü ve eğitimsel kazanımları kendi hesaplarına çalışma seviyesindeki farklılaşmanın iyi bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Göçmen girişimcilerle ilgili araştırma etiği göz önünde bulundurulduğunda, daha düşük ortalama eğitim düzeyleri, yerel kültüre ve sosyal çevreye olan ilgisizlik, ekonomik bağımlılık, ülke ve etnik toplumla olan bağlantılar, özel hukuksal konum ve dilsel dezavantajlar potansiyel etik belirsizlik kaynakları olarak tanımlanmaktadır.

Taş ve Çitçi (2009), Türkiye'de yaşayan Balkan göçmeni girişimcilerin girişimsel yolculuklarını ve girişimci özelliklerini incelemiştir. Gözlem ve mülakat yöntemleri ile verilerin toplandığı çalışmada içerik analizi yapılmıştır. Buna göre girişimcilerin geldikleri topraklarda zaten girişimci

olduğu ve Türkiye'deki girişimsel yolculuklarını girişimsel eylemlerini çeşitlendirerek devam ettirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Kahraman (2010), göçmen girişimcilik olarak ulusötesi girişimcilik kavramını ve Bulgar Türkü göçmenlerin Türkiye ve Bulgaristan arasındaki uluslararası aktivitelerini harekete geçiren güçleri ve motivasyonlarını incelemiştir. Yapılan mülakatlara göre Bulgar Türkü girişimcilerin döngüsel/dairesel seyahatler ile Bulgaristan ve Türkiye arasında küçük veya büyük çaplı aile işletmelerine veya bireylere mal taşımacılığı yapmak, kuryelik ve ticaret ile uğraşmakta veya yolcu taşımacılığı yapmakta olduğu, girişimcilerin ulusötesi iş eylemleri tamamen sosyal networkleri sayesinde gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Yine çalışmada Bulgar Türkü ulusötesi girişimcilerin kişisel özellikleri ve sosyal çevreleri, mevcuttaki ekonomik aktivitelerini ve bu aktivitelerin kaydettiği başarıyı anlamlı şekilde etkilediği ortaya konmuştur.

Hart ve Acs (2011), ABD'deki yüksek teknoloji endüstrilerdeki yüksek etkili firmalarda göçmen girişimcilerin oranını tahmin eden ulusal bir anketin sonuçlarını açıkladıkları çalışmalarında şirketlerin yaklaşık % 16'sının kurucu ekibi arasında en az bir göçmen girişimci olduğu, göçmen girişimcilerinin % 77'sinin ABD vatandaşı olduğunu ortaya koymuştur. Yine çalışmada kurucuları arasında göçmenlerin yer aldığı firmaların yabancı bir firma ile stratejik bir ilişkiye sahip olma olasılığının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Turkina ve Thai (2013) OECD verilerini kullanarak göçmen girişimcilikte sosyal sermayenin makro seviyedeki etkisini çoklu regresyon analiziyle inceledikleri çalışmada sosyal sermayenin hem genel olarak göçmen girişimcilikte hem de özel olarak yüksek katama değerli göçmen girişimcilikte önemli bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır.

Beckers ve Blumberg (2013) Hollanda'da birinci nesil ve ikinci nesil göçmen girişimcilerin iş başarıları arasındaki farkları 1999-2004 dönemi arasındaki verileri kullanarak karşılaştırdıkları çalışmada, ikinci nesil göçmenlerin daha yüksek sosyo-kültürel entegrasyon seviyelerinin daha iyi iş olanaklarına yol açmadığı, başlıca göçmen etnik gruplar arasındaki farkların göçmen olamayan girişimciler gibi önemli olduğu, yüksek beşeri sermaye seviyesi ve sosyal entegrasyonun girişimsel başarıyı beslediği fakat iyi iş fırsatlarını garanti etmediği ortaya konulmuştur.

Nişancı (2015), ABD Pittsburgh'ta Türk girişimcilerin girişimcilik davranışının temelinde yatan faktörleri ve girişimci tiplerini incelemiştir. 2013 yılında 12 girişimcinin örneklem olarak alındığı çalışmada göçmen Türk girişimcilerin girişimcilik davranışının, başarma ihtiyacı, kârı/ödülü/kazancı arzulan derecesi ve yaşadıkları toplumda çabanın ödülle sonuçlanacağı yönündeki güçlü inanç sayesinde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Yine çalışmada göçmen Türk girişimcilerin daha çok fırsatçı girişimci özellikleri taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Nişancı vd. (2015), 2013 Aralık 2014 Mart dönemi içerisinde Amerika'da yaşayan Türk kökenli girişimcilerin girişimcilik nitelikleri kapsamında algılarını incelemişlerdir. 30 Türk kökenli girişimciye yapılan anketten elde edilen verilere göre girişimcilerin yönetsel algı, işe yönelik algı ve temel girişimcilik algısının girişimcilik niteliği olduğu, yönetsel algı ve işe yönelik algı faktörleri arasında orta düzeyde önemli bir ilişki olduğu ve erkek girişimcilerin kadın girişimcilere göre yönetsel algı faktörüne daha fazla önem verdiği sonucuna varılmıştır.

Nas ve Tosun (2015), 2007 küresel finansal krizinin Almanya'daki Türk etnik girişimlerinin ekonomik faaliyetlerine yansımalarını, sosyal sermaye bakış açısıyla incelemiştir. 200 etnik Türk girişimciden elde edilen veriler ışığında krizin dünya genelinde yarattığı olumsuz etkiye rağmen Almanya'da faaliyette bulunan Türk etnik girişimlerinin ekonomik faaliyetlerini geliştirerek sürdürmelerinde, sahip oldukları sosyal sermayenin önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır.

Özellikle bağların gücünün, Almanya'daki Türk etnik girişimlerin küresel finansal kriz dönemindeki faaliyetlerini etkiledikleri sonucuna varılmıştır.

Mosbah ve Daghrir (2017) çalışmalarında, ABD'de ileri teknoloji sektörlerde göçmen girişimciliğinin önemini ve katkısını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Buna göre çalışmada Silikon Vadisi'nin göçmenlerin yüksek teknoloji firmalarını başlatıp sürdürmeleri için büyük fırsatların bulunduğu bir yer olduğu, Avrupa gibi diğer ülkelere kıyasla ABD'deki iş ortamının göçmen girişimcilere daha az kısıtlama getirmesinin göçmen girişimcilerinin hem performansını hem de kapsamını etkilediği sonucuna varılmıştır. Yine çalışmada fırsat yapısı, küreselleşme, çeşitli girişimsel kaynakların arz ve talep biçimlerinde ev sahibi ülkenin desteklerinin göçmen yüksek teknoloji firmalarını performansına önemli ölçüde katkıda bulunduğu ortaya konmuştur.

Tavassoli ve Trippl (2017), İsveç'te göçmenlerin girişimcilik aktivitelerinde etnik toplulukların etkisini logit modeliyle inceledikleri çalışmada sadece etnik bir toplulukta yer almanın göçmen girişimcilik üzerinde bir etkisi olmadığını, daha ziyade girişimcilerin yüksek bir girişimcilik oranına sahip etnik topluluklara yerleştiği sonucuna ulaşmıştır.

Taylor (2017), Atlanta yakınlarındaki üç etnik yerleşim yerinde Koreli Amerikan girişimcileri incelediği çalışmada Koreli girişimcilerin yerli girişimcilerle benzer şekilde geliştiğini fakat sosyal medyayı daha önceki çalışmalarda elde edilen bulgulara göre daha fazla kullandığı ve kilisenin büyük destekler sağladığı bulgusunu elde etmiştir.

Atsan (2017), Almanya'da dönercilik sektöründe faaliyet gösteren Türk girişimciler üzerinde yaptığı çalışmada etnik girişimcilerin işletmelerini kurmada ve büyütmede sosyal ağlarından nasıl ve ne ölçüde yararlandıklarını incelemiştir. 15 Türk girişimci ile yapılan mülakatlar sonucunda Türk girişimcilerin işletme kurma kararını vermede ve işlerini yürütmelerinde, sahip oldukları kişisel ağların kritik rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

Shinnar ve Nayır (2018) çalışmalarında İstanbul'daki 22 göçmen girişimciyle yapılan görüşmelere dayanarak, Türkiye'deki göçmenler arasında girişimciliğin motivasyonlarını ve yollarını incelemişlerdir. Çalışmada göçmen girişimcilerin kendi ülkelerinde ve ev sahibi ülkelerde piyasaya dair içsel bilgilere dayanan fırsatları tespit etme yetenekleri sayesinde, işletmelere başlama sürecinde beşeri ve sosyal sermayeye güvendiklerini ve dil, kültür ve din bilgisi sayesinde güvene dayalı ilişkileri geliştirebilme yeteneklerinin gelişmekte olan bir ekonomi içindeki göçmen girişimcileri ekonomik olarak daha düşük marjinal faaliyetlerde bulunmalarına izin verdiğini ortaya koymuşlardır.

Şanal ve Kaya (2018), Polonya'da faaliyetlerini sürdüren etnik Türk girişimci işletmelerin, kurumsallaşma düzeylerinin belirsizlikten kaçınma düzeyi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Anket yöntemi yardımıyla 41 katılımcı üzerine yapılan çalışmada formalleşme ve profesyonelleşme ile belirsizlikten kaçınma düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Her iki değişkenin artışının belirsizlikten kaçınma düzeyini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Cakici vd. (2018), çalışmalarında Mersinde faaliyet gösteren Türk esnafların Suriyeli esnaflar hakkındaki düşünceleri ve tutumunu incelemiştir. 2017 yılında 213 Türk esnafıyla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere yapılan içerik analizi sonucunda Türk esnafın çoğunluğunun, Suriyeli esnafın iş kurmalarına olumsuz baktığı ve kendileri için dezavantaj yarattığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bu düşüncenin oluşmasında ise kayıt dışı iş kurmaları, vergi vermemeleri ve haksız rekabet yaratmaları en önemli neden olarak ortaya çıkmıştır.

Kerr ve Kerr (2018), ABD'de 2007 ve 2012 yıllarında göçmen girişimcilik ve firma sahipliğini inceledikleri çalışmalarında göçmen mülkiyetindeki firmaların ortalama olarak yerli şirketlerden daha az iş yarattığı, şirket özelliklerine bağlı olarak yerel sahipli şirketlerle benzer ücretler

ödedikleri fakat fayda sağlama olasılıklarının daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine çalışmada Amerika'daki birinci nesil göçmenlerin yeni şirketlerin yaklaşık olarak %25'ini oluşturduğu, ikinci nesil göçmenlerde ise bu oranın % 6 olduğu bulgusunu ortaya koymuştur.

4. HATAY İLİNDE SURİYELİ GÖÇMENLER ÜZERİNE ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

2011 yılında başlayan Suriye'deki iç karışıklık nedeni ile Türkiye kapılarını birçok Suriyeli mülteciye açmış durumdadır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 24 Mayıs 2018 tarihli verilerine göre ülkemize 3,5 milyondan fazla Suriyeliyi kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu durum Türkiye ekonomisi için ciddi bir yük oluşturmaktadır. Bu yükün azalmasına etki edecek unsurlardan biri Suriyeli göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerine yönlendirilerek kendi geçimlerini sağlayabilmeleridir. Dolayısıyla araştırmanın temel amacı Hatay ilinde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörleri incelemektir. Hatay İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılı verilerine göre Hatay ilinde geçici koruma kapsamında 457.106 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Bu rakam Hatay ili nüfusunun %29,39'una denk gelmektedir.

Araştırmada anakütle (457.106) belirlendikten sonra, örneklem büyüklüğü hesaplanmaya çalışılmıştır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında hedef kitledeki birey sayısı bilindiği için $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q$ formülü kullanılarak örneklem hesaplanmaya çalışılmıştır. Formülde N: hedef kitledeki birey sayısı, n: örnekleme alınacak birey sayısı, p: incelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı), q: incelenen olayın görülme sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı), t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer, d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen $\pm$ örnekleme hatasıdır (Salant ve Dillman, 1994: 55). Yapılan hesaplamaya göre % 95 güven aralığında, $\pm$ % 5 örnekleme hatası ile örneklem büyüklüğü 384 bulunmuştur. Araştırmada bu rakam fazlasıyla aşılıp rasgele örneklem seçimi ile 200'ü girişimci, 200'ü ise girişimci olmayan (serbest meslek sahibi olmayan veya işsiz) toplam 400 Suriyeli göçmene ulaşılmıştır.

Araştırmada Suriyeli göçmenlerin girişimci olmasını etkileyen faktörleri incelemek için anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket Quyen (2013), Özkul (2013), Radipere (2012) ve Çesteneci (2012) çalışmalarından yararlanılarak geliştirilmiştir. Anket için 15.03.2018 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı'ndan gerekli izin alındıktan sonra, anket 15.03.2018-25.04.2018 tarihleri arasında yüz yüze olarak Suriyeli göçmenlere uygulanmıştır. Araştırmada anketlerin uygulanmasından sonra elde edilen verilerin analizi SPSS ve STATA programlarından yararlanılarak yapılmıştır.

Araştırmada analiz yöntemi olarak lojistik regresyon (logit) modeli kullanılmıştır. Logit modeli, bağımlı değişkenin sürekli veya nicel bir değişken olmadığı, bir diğer ifadeyle kategorik ya da sınıflamalı olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Bu bağlamda logit analizinin temel odağı, bireylerin hangi grubun üyesi olduğunu kestirmede kullanılacak bir regresyon denklemi oluşturmaktır. Logit modeli çoklu doğrusal regresyon modellerindeki temel varsayımların (normallik varsayımı gibi) karşılanmasını gerektirmemektedir. Bu nedenle kategorik veri analizlerinde diğer analizlere göre daha kullanışlıdır (Çokluk vd., 2012: 49-50).

Logit modeli lojistik dağılım fonksiyonu ile açıklanabilir. Bağımlı değişken Y, bağımsız değişken X olmak üzere iki değişkenli basit bir lojistik regresyon modelinin genel gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$P_i = E(Y = 1/X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_1 + \beta_2 X_i)}}$$

Denklem, bağımsız değişken X_i veri iken i. bireyin belirli bir seçim yapma olasılığını ifade etmektedir. Gösterimde kolaylık sağlamak amacıyla $\beta_1 + \beta_2 X_i$ yerine Z_i yazıldığında,

$$P_i = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}}$$

elde edilir. Bu fonksiyonda Z_i $-\infty$ ile $+\infty$ aralığında, P_i ise 0 ile 1 aralığındadır. P_i bağımlı değişkenin 1 olması ihtimalini verir. Bu durumda 0 olması ihtimali $1 - P_i$ ile gösterilir. Bir diğer ifadeyle P_i bir olayın gerçekleşme olasılığını gösterirken, olayın gerçekleşmeme olasılığı $1 - P_i$ ile gösterilir. Bağımlı değişkenin 1 olma ve olmama ihtimali birbirine oranlanırsa aşağıdaki *olabilirlik oranına* (oddsratio) ulaşılır.

$$\frac{P_i}{1 - P_i} = \frac{1 + e^{Z_i}}{1 + e^{-Z_i}} = e^{Z_i}$$

Odds oranı bir olayın gerçekleşme ve gerçekleşmeme olasılıklarının birbirine oranını, bir başka ifade ile olma ihtimalinin olmama ihtimaline oranını göstermektedir. Odss oranından yapılacak çıkarsama ise; eğer odss oranı 1'den büyük ise olayın olma ihtimalinin yüksek olduğu, 1'den küçük ise olayın olma ihtimalinin düşük olduğu, şeklindedir (Gujarati, 2001: 554-556).

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada bağımlı değişken olarak Suriyeli göçmenlerin girişimci olması ele alınmıştır. Açıklayıcı değişkenler (Suriyeli göçmenlerin girişimci olmasını etkileyen faktörler) olarak ise sırasıyla *cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer, mesleki tecrübe, iş kurma tecrübesi, anne/baba iş kurma tecrübesi, aylık gelir, Hatay'da yaşama süresi ve Türkçe bilip bilmeme* kullanılmıştır. Bu faktörlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Suriyeli Göçmenlerin Girişimci Olmalarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Bağımlı Değişken		Ortalama	N
Girişimcilik	Girişimci=1, diğer=0	0,50	400
Bağımsız Değişken			
Cinsiyet	Erkek=1, kadın=0	0,89	400
Yaş	34 yaşından büyük=1, diğer=0	0,29	400
Medeni Durum	Evli=1, diğer=0	0,75	400
Eğitim	Üniversite mezunu=1, diğer=0	0,14	400
Yaşadığı yer	Kent=1, diğer=0	0,74	400
Mesleki tecrübe	5 yıldan fazla=1, diğer=0	0,38	400
İş kurma tecrübesi	İş kurma tecrübesi var=1, yok=0	0,34	400
Anne/baba tecrübe	Anne/baba iş kurma tecrübesi var=1,yok=0	0,26	400
Aylık gelir	1500,00 TL üstü=1, diğer=0	0,3	400
Hatay'da yaşama süresi	4 yıldan fazla=1, diğer=0	0,78	400
Türkçe	Türkçe biliyor=1, diğer=0	0,72	400

Tablo 1'e göre Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörlere ilişkin hipotezler şu şekilde kurulmuştur:

- Hipotez 1: Göçmenin cinsiyeti girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 2: Göçmenin yaşı girişimci olmasında etkilidir.

- Hipotez 3: Göçmenin medeni durumu girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 4: Göçmenin eğitim seviyesi girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 5: Göçmenin yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği yer girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 6: Göçmenin mesleki tecrübe seviyesi girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 7: Göçmenin iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 8: Göçmenin anne veya babasının iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 9: Göçmenin aylık geliri girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 10: Göçmenin Hatay'a göç etme süresi girişimci olmasında etkilidir.
- Hipotez 11: Göçmenin Türkçe bilmesi girişimci olmasında etkilidir.

4.3. Araştırma Bulguları

Araştırmanın bu kısmında öncelikle ankete katılan Suriyeli göçmenlere ilişkin demografik bulgulara değinilmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan Suriyeli göçmenlerin % 89'u erkek, %11'i ise kadındır. Yaş aralığı açısından bakıldığında ise; en kalabalık grup %49,5 ile 25-34 yaş aralığı iken en tenha grup ise %0,8 ile 55+ grubudur. Katılımcıların birlikte yaşama durumları incelendiğinde % 3,3'ü tek başına yaşarken, % 96,8'i ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Medeni durum açısından bakıldığında katılımcıların % 74,8'i evli iken % 25,3'ü bekârdır. Eğitim açısından bakıldığında ise lise mezunlarının %45 ile en büyük grup olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşamlarını geçirdikleri yer incelendiğinde; % 26'sı yaşamının büyük kısmını köyde geçirdiğini ifade ederken % 54,8'i ilçede ve % 19,3'ü ise il de geçirmiştir. Ayrıca katılımcıların bildikleri diller incelendiğinde ise; % 99,8'i Arapça bilirken % 71,5'i Türkçe, %25,3'ü İngilizce ve % 15,3'ü Kürtçe bilmektedir. Mesleki tecrübelerine bakıldığında ise % 61,5'i 1-5 yıl arası, % 21,5'i 6-10 yıl arası, % 11,0'i 11-15 yıl arası ve % 6,0'sı ise 16 yıl ve üzeri şeklindedir. Katılımcıların daha önceden iş kurma tecrübesine sahip olup olmadıklarına bakıldığında % 33,8'i iş kurma tecrübesine sahip iken % 66,3'ü iş kurma tecrübesine sahip değildir. Katılımcıların anne veya babalarının daha önce girişimde bulunma durumlarına baktığımızda; % 26,3'ünün annesi veya babası daha önceden girişimcilik yapmışken % 73,8'inin annesi veya babası daha önceden iş konusunda girişimde bulunmamıştır. Ayrıca gelir düzeylerine baktığımızda ise; % 53,9'u 0-1000 TL arası, % 15,9'u 1001-1500 TL arası, % 10,1'i 1501-2500 TL arası, % 4,8'i 2501-3500 TL arası ve % 15,4'ü 3501 TL ve üzeri gelire sahiptir.

Tablo 2: Suriyeli Göçmelere İlişkin Demografik Bilgiler

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	44	11,0
	Erkek	356	89,0
Yaş	18-24	85	21,3
	25-34	198	49,5
	35-44	94	23,5
	45-54	20	5,0
	55+	3	,8
Birlikte Yaşama Durumları	Tek başıma	13	3,3
	Ailemle	387	96,8

Medeni Durum	Evli	299	74,8
	Bekâr	101	25,3
Öğrenim Durumu	İlkokul	66	16,5
	Ortaokul	98	24,5
	Lise	180	45,0
	Ön lisans	18	4,5
	Lisans	34	8,5
	Master	4	1,0
Yaşamın Büyük Bir Kısımının Geçtiği Yer	Köy	104	26,0
	İlçe	219	54,8
	İl	77	19,3
Konuşulan Diller (Birden çok seçenek için)	Arapça	399	99,8
	Türkçe	286	71,5
	İngilizce	101	25,3
	Kürtçe	61	15,3
Mesleki Tecrübe	1-5 Yıl	246	61,5
	6-10 Yıl	86	21,5
	11-15 Yıl	44	11,0
	16 Yıl Ve Üzeri	24	6,0
İş Kurma Tecrübesi	Evet	135	33,8
	Hayır	265	66,3
Anne/Babanın Daha Önce İş Kurma Tecrübesi	Evet	105	26,3
	Hayır	295	73,8
Aylık Gelir	0-1000 TL	214	53,9
	1001- 1500 TL	63	15,9
	1501 TL-2500 TL	40	10,1
	2501 -3500 TL	19	4,8
	3501 TL ve Üzeri	61	15,4

Demografik bilgilerden sonra Suriyeli göçmenler arasında girişimci olmayı etkileyen faktörler logit modeliyle incelenmiştir. İlgili analize geçmeden önce değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olup olmadığını incelemek açısından korelasyon analizi yapılmıştır. Bu bağlamda bağımsız değişkenler arasında güçlü korelasyon olmaması gerekmektedir. Bağımsız değişkenler arasında 0,80 ve üzerinde bir korelasyon varsa, bu durum çoklu bağlantı probleminin bir göstergesidir (Kalaycı, 2010: 367). Korelasyon analizinden elde edilen katsayı değerleri incelendiğinden en yüksek korelasyon değerinin 0,40 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu yol açacak bir ilişki olmadığı söylenebilir. Tablo 3’de yer alan korelasyon tablosu incelendiğinde bağımsız değişkenlerle girişimci olma (bağımlı değişken) arasındaki ilişkinin yönü de görülebilmektedir.

Tablo 3: Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

1	Girişimcilik	1	,064	,324**	,247**	,086	,137**	,473**	,418**	,335**	,644**	,273**	-,022
2	Cinsiyet	,064	1	,050	,035	,027	,119*	,098	-,070	-,044	,056	,299**	,167**
3	Yaş	,324**	,050	1	,0361**	,121*	,168**	,383**	,389**	,253**	,287**	,113*	-,166**
4	Medeni Durum	,247**	,035	,361**	1	,102*	,128*	,271**	,147**	,059	,205**	,196**	-,061
5	Eğitim	,086	,027	,121*	,102*	1	,058	,140**	,245**	,152**	,019	-,172**	-,256**
6	Yaşadığı yer	,137**	,119*	,168**	,128*	,058	1	,211**	,146**	,172**	,065	,005	,068
7	Mesleki tecrübe	,473**	,098	,383**	,271**	,140**	,211**	1	,435**	,310**	,401**	,193**	-,013
8	İş kurma tecrübesi	,418**	-,070	,389**	,147**	,245**	,146**	,435**	1	,391**	,294**	,056	-,076
9	Anne/baba tecrübe	,335**	-,044	,253**	,059	,152**	,172**	,310**	,391**	1	,254**	,080	-,127**
10	Aylık gelir	,644**	,056	,287**	,205**	,019	,065	,401**	,294**	,254**	1	,253**	,015
11	Hatay'da yaşama süresi	,273**	,299**	,113*	,196**	-,172**	,005	,193**	,056	,080	,253**	1	,285**
12	Türkçe	-0.022	,167**	-,166**	-,061	-,256**	,068	-,013	-,076	,127*	,015	,285**	1

*Anlamlılık düzeyi 0,05, **Anlamlılık düzeyi 0,01.

Suriyeli göçmenlerin girişimci olmasını etkileyen faktörler ilişkin yapılan logit analizine göre 6 değişken girişimci olma üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bunlar %10 düzeyinde medeni durum, %5 düzeyinde mesleki tecrübe, anne/babanın iş tecrübesi ile Hatay'da yaşama süresi ve %1 düzeyinde ise iş kurma tecrübesi ile aylık gelirdir. Diğer 5 değişken (cinsiyet, yaş, eğitim, yaşadığı yer ve Türkçe bilip bilmeme) ise girişimci olma üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Buna göre hipotez 1, hipotez 2, hipotez 4, hipotez 5 ve hipotez 11 reddedilmiştir. Modelde sabit terime bakıldığında % 1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Suriyeli Göçmenlerin Girişimci Olmasını Etkileyen Faktörler

Değişken	Odds Ratio	Katsayı	Z	P>z
Cinsiyet	1,306271	,2671764	0,48	0,634
Yaş	1,303154	,2647876	0,67	0,500
Medeni Durum	1,978793	,682487	1,76	0,078*
Eğitim	,8026443	-,2198436	-0,44	0,657
Yaşadığı yer	1,302082	,2639646	0,70	0,482
Mesleki tecrübe	2,256878	,8139826	2,27	0,023**
İş kurma tecrübesi	4,075912	1,405094	3,75	0,000***
Anne/baba tecrübe	2,688878	,9891241	2,51	0,012**
Aylık gelir	193,3607	5,264557	5,12	0,000***
Hatay'da yaşama süresi	2,372686	,8640227	2,06	0,039**
Türkçe	,771542	-,2593642	-0,68	0,499
C		-3,211825	-4,65	0,000***

Loglikelihood	-136.9716		Prob> chi2	0.0000
Number of obs	400		Pseudo R2	0.5060
LR chi2(11)	280.57			

* % 10 düzeyinde, ** % 5 düzeyinde, *** % 1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden ilki medeni durumdur. Buna göre Suriyeli göçmenlerin evli olması girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Medeni durumun girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında evli Suriyeli göçmenlerin diğerlerine göre girişimci olma olasılığı 1,97 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 3: “Göçmenin medeni durumu girişimci olmasında etkilidir” kabul edilmektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden ikincisi mesleki tecrübedir. Buna göre Suriyeli göçmenlerin mesleki tecrübe sürelerinin artması girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Mesleki tecrübenin girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında mesleki tecrübe süresi 5 yıldan fazla olan göçmenlerin diğerlerine göre girişimci olma olasılığı 2,25 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 6: “Göçmenin mesleki tecrübe seviyesi girişimci olmasında etkilidir.” kabul edilmektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden üçüncüsü iş kurma tecrübesidir. Buna göre Suriyeli göçmenlerin iş kurma tecrübesi girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. İş kurma tecrübelerinin girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında daha önceden iş kurma tecrübesi olanların girişimci olma olasılığı 4,07 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 7: “Göçmenin iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.” kabul edilmektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden dördüncüsü anne/babanın daha önce iş tecrübesinin olmasıdır. Buna göre Suriyeli göçmenlerin anne/babanın daha önce iş tecrübesinin olması girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Anne/babanın daha önce iş tecrübesinin olmasının girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında anne/babası girişimci olanların girişimci olma olasılığı 2,6 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 8: “Göçmenin anne veya babasının iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.” kabul edilmektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden beşincisi aylık gelirdir. Buna göre Suriyeli göçmenlerin aylık geliri girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Aylık gelirin girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında aylık geliri 1500 TL'nin üzerinde olanların diğerlerine göre girişimci olma olasılığı 193,3 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 9: “Göçmenin aylık geliri girişimci olmasında etkilidir.” kabul edilmektedir.

Girişimci olma üzerinde anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerden altıncısı Hatay’da yaşama süresidir. Buna göre Suriyeli göçmenlerin Hatay’da yaşama süresinin artması girişimci olmaları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Hatay’da yaşama süresi girişimci olma üzerindeki etki genişliğini değerlendirmek için odds oranına bakıldığında Hatay’da yaşama süresi 4 yıldan fazla olanların girişimci olma olasılığı 2,3 kat daha fazladır. Buna göre hipotez 10: “Göçmenin Hatay’a göç etme süresi girişimci olmasında etkilidir.” kabul edilmektedir.

Yapılan logit analizine göre hipotez testi sonuçları aşağıdaki tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5: Suriyeli Göçmenlerin Girişimci Olmalarına İlişkin Hipotez Testi Sonuçları

Hipotezler	Test Sonucu	Kabul/Red
Hipotez 1: Göçmenin cinsiyeti girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamsız	Red
Hipotez 2: Göçmenin yaşı girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamsız	Red
Hipotez 3: Göçmenin medeni durumu girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul

Hipotez 4: Göçmenin eğitim seviyesi girişimci olmasında etkilidir.	Negatif Anlamsız	Red
Hipotez 5: Göçmenin yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği yer girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamsız	Red
Hipotez 6: Göçmenin mesleki tecrübe seviyesi girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul
Hipotez 7: Göçmenin iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul
Hipotez 8: Göçmenin anne veya babasının iş kurma tecrübesinin olması girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul
Hipotez 9: Göçmenin aylık geliri girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul
Hipotez 10: Göçmenin Hatay'a göç etme süresi girişimci olmasında etkilidir.	Pozitif Anlamlı	Kabul
Hipotez 11: Göçmenin Türkçe bilmesi girişimci olmasında etkilidir.	Negatif Anlamsız	Red

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç, kapsam ve karmaşıklık bakımından dünyanın neredeyse tüm ülkelerini etkileyen ve giderek büyüyen bir fenomen haline gelmektedir. Ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle başlayan göç hem menşei ülkelerde hem de evsahibi ülkelerde ekonomik ve sosyal birçok etkiler yaratmaktadır. Göçmenlerin girişimcilik faaliyetleri bu etkilerin doğmasında etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Bugünün dünyasında göçmen girişimciler küresel ve stratejik bir düşünce ile üretim faktörlerini bir araya getiren, risk ve yönetimi üstlenen, değişim ve yeniliklere açık, nihai hedefi büyüme ve gelişme olan küresel bir oyuncu durumuna gelmiştir.

Göç olgusunun yakın dönemdeki örneklerinden biri 2011 yılında başlayan iç karışıklık ile Suriye'den bölge ülkelerine olan mülteci akınıdır. Bu akından Türkiye'de etkilenmiş ve yaklaşık üç buçuk milyonu aşkın Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir. Bu durum Türkiye ekonomisine büyük bir ekonomik yükü de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte son yıllarda Suriyeli göçmenlerin bir kısmı geçimlerini sağlayabilmek için artan bir şekilde girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaya başlamıştır. Bu ise Türkiye'de daha önce hiç olmadığı kadar göçmen girişimciliğin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla çalışmada Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörler Hatay ili özelinde incelenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre; Hatay ilinde Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarını etkileyen faktörler; medeni durum, mesleki tecrübe, anne babanın iş tecrübesi, Hatay'da yaşama süresi, iş kurma tecrübesi ve aylık gelirdir. Bu bağlamda göçmenlerin evli olması, mesleki tecrübelerinin 5 yıl ve daha fazla olması, iş kurma tecrübesi olması, anne babanın daha önce iş tecrübesinin olması, aylık gelirin 1500 TL'nin üzerinde olması ve Hatay'da yaşama süresinin 4 yıldan fazla olması girişimci olmalarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu bulgular genel olarak girişimcilik literatüründe yer alan birçok çalışma ile paralellik göstermektedir.

Literatürde göçmen girişimcilerin evsahibi ülkelerinde önemli sosyo-ekonomik katkılar yaptığı yer almaktadır. Fakat bu etkilerin daha çok gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda ortaya çıktığı da aşikârdır. Türkiye'deki Suriyeli göçmen girişimciler, gelişmiş ülkelerdeki göçmen girişimciler

gibi işi yaratmaya ve inovasyona çok büyük katkılar sağlamamaktadır. Fakat üretmeyen veya herhangi bir katma değer yaratmayan yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli göçmenin başlı başına Türkiye ekonomisi için büyük bir yük oluşturduğu unutulmamalıdır. Suriyeli göçmenlerin girişimcilik faaliyetinde bulunması onların hem Türkiye ekonomisi hem de Hatay ekonomisi üzerindeki yükünü/maliyetini azaltacaktır. Göçmenler sadece göçmen olarak kaldığında herhangi bir katma değer yaratmadıkları için bir maliyet unsuru olarak kalmaya devam edeceklerdir. Üstelik göçmen girişimciler ellerindeki sermayeyi ekonomiye kazandırdıkları için yerli halk açısından da istihdam ve yeni pazar alanı oluşturacaktır. Bu yüzden göçmenlerin, girişimciliğe yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda göçmenlerin girişimci olmasına yönelik eğitim/kurs sağlanması oldukça önemlidir.

Göçmen girişimciler, Türkiye’de göçmen girişimciliğin yeterince yaygın olmadığını, göçmen girişimciliğe yeteri kadar destek sağlanmadığını ve yerli girişimcilerle aynı haklara sahip olmadıklarını belirtmektedir. Özellikle yerli girişimcilerle rekabet edememe göçmen girişimciler açısından en önemli sorunlardan biridir. Dolayısıyla göçmen girişimcilere gerekli teşvikler, devlet desteği ve banka kredisi gibi mali destekler verilmesi göçmen girişimciliğin yaygınlaşmasını sağlayacak önemli unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Yine göçmen girişimcileri destekleme ve onların sorunlarını çözmek için dernekler/kooperatifler kurulmalıdır. Bu dernek/kooperatiflerin ilgili kamu kuruluşlarıyla (KOSGEB, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İŞKUR vb.) ortak hareket etmesi göçmen girişimciliğin hızla artmasına da katkı sağlayacaktır.

Göçmen girişimciliğin bölge ve Türkiye ekonomisi için artıları kadar eksileri de söz konusu olabilir. Özellikle yerli girişimciler göçmen girişimcilerle de rekabet etmek zorunda kalacak, bu rekabet sonucunda belki de pazar paylarını kaybedeceklerdir. Burada unutulmaması gereken unsur rekabetin beraberinde etkinliği de getirdiğidir. Bu sayede belki de yerli girişimciler inovasyon ve Ar-Ge ye daha çok önem vereceklerdir. Göçmen girişimcilerin daha çok düşük katma değerli sektörlerde faaliyet gösterdiği düşünüldüğünde yerli girişimciler katma değeri daha yüksek olan sektörlerle yönelerek daha etkin olabileceklerdir.

Sonuç olarak Suriyeli göçmen girişimcilerin Hatay ekonomisi ve Türkiye ekonomisi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri söz konusudur. Burada önemli olan olumlu etkilerini daha da artırmaktır. Bu da ancak politika yapımcıların, göçmenleri daha koordineli bir şekilde girişimciliğe teşvik etmesi ve desteklemesiyle olacaktır.

KAYNAKÇA

Afewerki, Samson (2015), “Immigrant Entrepreneurship Towards the Realization of Immigrants’ Entrepreneurial Performance and Success in Norway”, Master’s Thesis In Entrepreneurship, Innovation and Society, Norwegian University of Science and Technology Faculty of Social Sciences and Technology Management, Trondheim.

Aracıoğlu, Burcu; Demirhan, Dilek; Tatarlar, Ceren Deniz; Zalluhoğlu, Ali Erhan (2016), **Tüm Boyutlarıyla Girişimcilik**, Dedeoğlu, A.Ö. (Ed.), Hümanist Kitap Yayıncılık, İstanbul.

Arslan, İbrahim; Bozgeyik, Yusuf; Alancioğlu, Erdal (2017), “Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep’teki Suriyeli Göçmenler Örneği”, **İlahiyat Akademi Dergisi**, 3(4), 129-148.

Atsan, Nuray (2017), “Etnik Girişimlerin Doğuşu ve Gelişiminde Sosyal Ağların Rolü: Almanya’da Türk Girişimciler Örneği”, **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9(2): 1-16.

Baycan Levent, Tüzin; Kundak, Seda (2006), “İsviçre’nin Girişimci Türkleri”, **Uluslararası Girişimcilik Kongresi**, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 25-27 Mayıs 2006, Bişkek, 405-417.

- Baycan Levent, Tüzin; Nijkamp, Peter (2009), "Characteristics of Migrant Entrepreneurship in Europe", *Entrepreneurship and Regional Development*, 21(4), 375-397.
- Beckers, Pascal; Blumberg, Boris F. (2013), "Immigrant Entrepreneurship on the Move: A Longitudinal Analysis of First- and Second-Generation Immigrant Entrepreneurship in the Netherlands", *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(7-8): 654-691.
- Cakici, Aysehan; Yılmaz, Şenay; Cakici, A. Celil (2018), "Türk Esnafın Suriyeli Mülteci Esnaf Hakkındaki Tutumu: Mersin'de Bir Araştırma", *PressAcedemia Procedia (PAP)*, 7: 367-371.
- Chrysostome, Elie (2010), "The Success Factors of Necessity Immigrant Entrepreneurs: In Search of A Model", *Thunderbird International Business Review*, 52(2): 137-152.
- Clark, Kenneth; Drinkwater, Stephen, (2000), "Pushed out or Pulled in? Self-employment among Ethnic Minorities in England and Wales", *Labour Economics*, 7: 603-628.
- Collins, Jock (2003), "Culturel Diversity and Entrepreneurship: Policy Responses to Immigrant Entrepreneurs in Australia", *Entrepreneurship & Regional Development*, 15(2): 137-149.
- Çesteneci, Yusuf (2012), "Göçmenlik Olgusunun Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkileri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çetin, Turhan (2008). "The Socio-economic Outcomes of the Last Turkish Migration (1989) From Bulgaria to Turkey", *Turkish Studies*, 3(7), 241-270.
- Çokluk, Ömay; Şekercioğlu, Güçlü; Büyüköztürk, Şener (2012), *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, Pegem Akademi, Ankara.
- Ela Özcan, E. Deniz (2016), "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme", *İş ve Hayat*, 2(4): 183-215.
- Ersoy Quadir, Seher; Çimen Kabaklı, Latife (2018). "Türk Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Görüşleri (Konya İli Örneği)", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(2), 327-345.
- Fairlie, Robert W.; Lofstrom, Magnus (2013), *Immigration and Entrepreneurship*, Discussion Paper No. 7669, October, IZA.
- Gujarati, Damodar N. (2001), *Temel Ekonometri*, Çev. Ümit Şenesen ve Gülay Günlük Şenesen, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Guzy, Miriam (2006), *Nurturing Immigrant Entrepreneurship, A Handbook For Microcredit and Business Support*, European Microfinance Network, Paris.
- Günay, Enver; Atılğan, Dilek; Serin, Emine (2017). "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Hare, Denise (1999), "'Push' versus 'pull' factors in migration outflows and returns: Determinants of migration status and spell duration among China's rural population", *The Journal of Development Studies*, 35:3, 45-72.
- Hart, David M.; Acs, Zoltan J. (2011), "High-Tech Immigrant Entrepreneurship in the United States", *Economic Development Quarterly*, 25(2): 116-129.
- Hermes, Kerstin; Leicht, Rene (2010), *Scope and Characteristics of Immigrant Entrepreneurship in Europe. A Cross-National Comparison of European Countries*, Working Paper.
- <http://tdk.gov.tr/>, 10.09.2018.

Kahraman, Nefise (2010), “Bulgar Türklerinin Ulusötesi Girişimcilikleri”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kalaycı, Şeref (2010), **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Kayalar, Murat; Yıldız, Savaş (2017, “Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22(1): 56-62.

Kerr, Sari Pekkela; Kerr, William R. (2018), Immigrant Entrepreneurship in America: Evidence From The Survey of Business Owners 2007&2012, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No: 24494.

Kloosterman, Robert; Rath, Jan, (2003), **Immigrant Entrepreneurs: Venturing Abroad in the Age of Globalization**, Berg/University of New York Press, Oxford/ New York.

Koçak, Yüksel; Terzi, Elvan (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **KAÜ-İİBF Dergisi**, 3(3): 163-184.

Köse, Osman (2017) **Geçmişten Günümüze Göç I**, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.

Kraus, Sascha; Werner, Arndt (2012), “Nascent migrant entrepreneurship in Germany – is there a cultural imprinting effect?”, **International Journal of Entrepreneurship and Small Business**, 15(3), 320-339.

Light, Ivan (1972), **Ethnic Entrepreneurs in America**, University of California Press, Berkeley, CA.

Light, Ivan (2004), “The Ethnic Ownership Economy”, **Ethnic Entrepreneurship: Structure and Process**, In C.H. Stiles, and C.S. Galbraith (eds.), Elsevier Science, Amsterdam, 3-44.

Marchand, Katrin; Siegel, Melissa (2014), **Migration Report 2015 Immigrant Entrepreneurship in Cities**, International Organization for Migration.

McEvoy, David (2001), International Perspectives on Ethnic Minority Enterprise: The Work of the EU Fourth Framework Network on Immigrant Business, The Small Business Service and Kingston University Small Business Research Centre, SME Seminar Series: Linking Research and Policy.

Mora, Marie T.; Dávila, Alberto (2005), “Ethnic group size, linguistic isolation, and immigrant entrepreneurship in the USA”, **Entrepreneurship & Regional Development**, 17:5, 389-404.

Mosbah, Aissa; Daghrir Fathi (2017), “High-Tech Immigrant Entrepreneurship: A Concise Review”, **International Journal of Technical Research&Science**, 2(II): 96-100.

Nas, İlhan Tülay; Tosun, Engin (2015), “Küresel Finansal Krizin Almanya’daki Türk Etnik Girişimler Üzerindeki Etkileri: Sosyal Sermayenin Rolü”, **TİSK Akademi**, 10(19): 176-205.

Nişancı, Zehra Nuray (2015), “Göçmen Girişimcilik Üzerine: Pittsburgh'daki Türk Girişimciler”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 10(1): 1-28.

Nişancı, Zehra Nuray; Oğrak, Abdullah; Özmutaf; Nezih Metin (2015), “Amerika'da Yaşayan Türk Kökenli Girişimcilerin Girişimcilik Nitelikleri Kapsamında Algıları: Pittsburgh Gıda Sektöründe Bir Araştırma”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 10: 29-40.

Özkul, Gökhan (2013), “Girişimsel Fırsat Tipleri ve Belirleyici Unsurları: Firma Büyüme Performansı ve Bölgesel Kalkınma Perspektifinde TR61 Bölgesi İmalat Sanayi Sektörü Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, Basılmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Panayiotopoulos, Prodromos (2006), **Immigrant Enterprise in Europe and the USA**, Routledge, New York
- Panayiotopoulos, Prodromos Loannou (2008), "Turkish Immigrant Entrepreneurs in the European Union: A Political and Institutional Approach", **International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research**, 14(6), 395-413.
- Quyen, Trinh Tu (2013), Vietnamese Immigrant Entrepreneurship in Finland: Motivation and Obstacles, Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta Degree Programme in Business Administration International Business Bachelor's Thesis.
- Radipere, Nkoana Simon (2012), An Analysis of Local and Immigrant Entrepreneurship in the South African Small Enterprise Sector (Gauteng Province), University Of South Africa, Business Management.
- Rath, Jan (2006), "Entrepreneurship among Migrants and Returnees: Creating New Opportunities", **International Symposium on International Migration and Development**, Department of Economic and Social Affairs United Nations Secretariat Turin, 28-30 June 2006, Italy.
- Rath, Jan; Swagerman, Anna (2011), **Promoting ethnic entrepreneurship in European cities**, Luxembourg Publications Office of the European Union.
- Razin, Eran; Langlois Andre (1996), "Metropolitan Characteristics and Entrepreneurship among Immigrants and Ethnic Groups in Canada", **International Migration Review**, 30(3): 703-727.
- Rekers, Ans; van Kempenm, Ronald (1999), "Location Matters: Ethnic Entrepreneus And The Spatial Context", **Immigrant Business: The Economic, Political And Social Environment**, Rath, J., (ed.), Basingstoke, Macmillan, 54-69.
- Salant, Priscilla; Dillman, Don A. (1994), **How To Conduct Your Own Survey**, John Wiley & Sons, New York.
- Saxenian, Anna Lee (1999), "Silicon Valley's New Immigrant Entrepreneurs", Public Policy Institute of California, San Francisco.
- Shinnar, Rachel S.; Young, Cheri A. (2008), "Hispanic Immigrant Entrepreneurs in the Las Vegas Metropolitan Area: Motivations for Entry into, and Outcomes of, Self-Employment," **Journal of Small Business Management**, 46(2), 242-262
- Shinnar, Rachel S.; Nayır, Dilek Zamantılı (2018), "Immigrant Entrepreneurship in an Emerging Economy: A Case of Turkey", **Journal of Small Business Management**, 00(00): 1-17.
- Sinnya, Utsav; Parajuli, Nipesh (2012), "Immigrant Entrepreneurship: Why Immigrants Choose to Become Self-Employed?, A Qualitative study of South and Southeast Asian Immigrant Entrepreneurs in Umea City", Umea School of Business and Economics, Master Thesis.
- Sternberg, Rolf (2004), "Educational Framework Conditions and Entrepreneurial Activities in Germany", **RWI-Mitteilungen**, 54-55(3-4): 195-215.
- Strambach, Simone (2008), "Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) as Drivers of Multilevel Knowledge Dynamics", **International Journal of Services Technology and Management**, 10(2-4): 152-174.
- Subanova, Aisuloo (2013), "Türkiye'deki Kırgız Ve Kazak Kökenli Göçmen Girişimciler Üzerine Bir Alan Araştırması", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, Ankara.

Şanal, Musa; Kaya, Ali Furkan, (2018), "Etnik Girişimci İşletmelerde Kurumsallaşma ve Belirsizlikten Kaçınma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, 22(1): 115-126.

Taş, Ali; Çitçi, Umut Sanem (2009), "Göçmen Girişimcilerin Girişimsel Yolculukları: Türkiye'deki Balkan Girişimciler", **1. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi**, 10-16 Mayıs 2009, Kosova, Piriştine, 375-388.

Taştan, Coşkun; Çolpan Kavuncu, Ayşe; Akbulut, Ayşe Merve; İrdem, İbrahim; Osmanoğlu, Emür; Özkaya, Ömer; Yıldız, Aslıhan Küçüker (2016), **Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler**, I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu 11-13 Kasım 2016, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Tavassoli, Sam; Tripp, Michaela (2017), "The Impact of Ethnic Communities on Immigrant Entrepreneurship: Evidence from Sweden", **Regional Studies**, 1-13.

Taylor, Wallace T.F. (2017), "Immigrant Entrepreneurship: An Account of the Korean Experience", **Engaged Management Review**, 1(3): 55-65.

Teixeira, Carlos; Lo, Lucia; Truelove, Marie (2007), "Immigrant entrepreneurship, institutional discrimination, and implications for public policy: a case study in Toronto", **Environment and Planning C: Government and Policy**, 25, 176-193.

Teyyare, Erdoğan; Sayaner, Kübra (2017), "Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(15), 429-454.

Tienda, Marta; Rebeca Raijman (2004). "Promoting Hispanic Immigrant Entrepreneurship in Chicago", **Journal of Developmental Entrepreneurship**, 9(1), 1-21.

Top, Seyfi (2006), **Girişimcilik Keşif Süreci**, Beta Yayınevi, İstanbul.

Turkina, Ekaterina; Thai, Mai Thi Thanh (2013), "Social Capital, Networks, Trust and Immigrant Entrepreneurship: A Cross-Country Analysis", **Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy**, 7(2): 108-124.

van Delft, Hadewijch; Gorter, Cees; ve Nijkamp, Peter (1999), "In Search of Ethnic Entrepreneurship Opportunities in the City: a Comparative Policy Study", **Environment and Planning C: Government and Policy**, 18(4): 429-451.

Van Tubergen, Frank (2005), "Self-Employment of Immigrants: A Cross-National Study Of 17 Western Societies", **Social Forces**, 84(2): 709-732.

Verheul, Ingrid; Wennekers, Sander; Audretsch, David; Thurik, Roy (2002), "An Eclectic Theory of Entrepreneurship: Policies", Institutions and Culture, Tinbergen Institute Discussion Paper - 030/3.

Vinogradov, Evgueni (2008), "Immigrant Entrepreneurship in Norway", Doctoral Thesis, Bodø Graduate School of Business.

Volery, Thierry (2007), "Ethnic Entrepreneurship: a Theoretical Framework", **Handbook of Research on Ethnic Minority Entrepreneurship: A Co-Evolutionary View on Resource Management**, Dana, L.P. (Ed.), Edward Elgar Publishing, 30-41.

Waldinger, Roger; Aldrich, Howard; Ward Robin (1990), **Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business In Industrial Societies**, SAGE Publications, London.

Wilson, Kenneth L.; Portes, Alejandro (1980), "Immigrant Enclaves: An Analysis of the Labor Market Experiences of Cubans in Miami", **American Journal of Sociology**, 86(2): 295-319.

Yılmaz, Abdurrahman (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", **Turkish Studies**, 9(2), 1685-1704.

Yoon, In-Jin (1995), "The Growth of Korean Immigrant Entrepreneurship in Chicago", **Ethnic and Racial Studies**, 18(2), 315-335.